

Sirijska i Libijska: što ih povezuje, a što dijeli?

Vlatko Cvrtila

Autori u arapskom svijetu preferiraju izraz "Arapsko buđenje", želeći time istaknuti da su suvremeni događaji slični zbivanjima u arapskim društvima u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća. Samir Amin, egipatski marksistički ekonomist, smatra kako je to što se dogodilo više od ustanka, a manje od revolucije

Događanja u arapskom svijetu

U prosincu 2012. navršit će se dvije godine od početka prosvjeda protiv režima u većini država arapskog svijeta. Ta su događanja u svijetu interpretirana na različite načine: od ocjene da je riječ o revolucionarnim promjenama koje će dovesti do demokratizacije do zaključka da je posrijedi još jedna faza nasilja kao konstanta u arapskim društvima koja ih razlikuje od drugih regija u svijetu.¹ Ti se događaji razlikuju od države do države, premda ima i sličnosti. Stoga je svaku zemlju važno promatrati kao poseban slučaj koji određuju posebni unutarnji i vanjski čimbenici. Maya Bhardwaj (2012) smatra kako je "Arapsko proljeće" otvorilo prostor društvenim pokretima i političkim akterima za promjene koje su nužne u arapskim zemljama. Ističe kako su prosvjedi poprimili različite oblike, od ustanka preko revolucije do građanskog rata, i polučili različite rezultate. Uspoređujući sukob u Libiji i Siriji, nastojala je utvrditi čimbenike koji određuju razvoj događaja, a posebno se usredotočila na pet varijabli: prirodu režima, teritorijalnost, militarizaciju, međunarodni utjecaj i regionalne igrače (2012:80). Trenutačno je pozornost svjetske javnosti usmjerena najviše na Siriju u kojoj su prosvjedi počeli krajem siječnja 2011. Sukob je do sada uzeo više od 35.000 žrtava i ne nazire mu se kraj. Ako se želi shvatiti zašto do sada nije pao režim u Siriji, čini se uputnim usporediti tu zemlju s ranijim revolucijama u drugim zemljama. Kao što je poznato, prosvjednici u Tunisu, Egiptu, Libiji i Jemenu uspjeli su, djelomice ili potpuno, smijeniti vladajuće strukture. No čini se kako je slučaj Libije najbliži onome što se danas događa u Siriji.

Vlatko Cvrtila, redovni profesor nacionalne sigurnosti i međunarodnih političkih odnosa na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. E-pošta: cvcrtla@fpzg.hr

U zapadnim medijima događanja u arapskom svijetu u posljednje dvije godine općenito se nazivaju "Arapskim proljećem". Naziv je "posuđen" iz 2005. kad su prosvjednici u Bejrutu tražili promjene u Libanonu, a na Zapadu su njihovi zahtjevi interpretirani kao najava novoga političkog djelovanja u arapskom svijetu.² Masovno korištenje izraza "Arapsko proljeće" utjecalo je na to da se on zadrži kao nazivnik za sve događaje u arapskom svijetu od kraja 2010.³ do danas. Neki su zapadni mediji koristili i izraz "Arapski ustanak". No autori u arapskom svijetu preferiraju izraz "Arapsko buđenje", želeći time istaknuti da su suvremeni događaji slični zbivanjima u arapskim društvima u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća. Samir Amin, egipatski marksistički ekonomist, smatra kako je to što se dogodilo više od ustanka, a manje od revolucije te da će se nakon svega "vratiti stvarnost kakva je bila i prije" (u: Chalala, 2012). Njegovu skeptičnost dijele i mnogi drugi autori, smatrajući da se neće mijenjati režimi, što bi značilo strukturne političke promjene, nego uglavnom političke elite na vrhu

Stanje u Siriji jako se zakompliciralo i ušlo u fazu krvavih obračuna u kojima nijedna sukobljena strana nema dovoljno moći da porazi drugu stranu tako da ona više ne bi imala značajnu političku ulogu u budućnosti Sirije

države. Elie Chalala (2012) smatra kako ne bi trebalo govoriti o promjenama koje će donijeti radikalne ili značajne zaokrete u politikama vladajućih elita u arapskim društvima, odnosno promjene vladajućih elita i režima, nego da ta zbivanja treba promatrati kao prvu fazu razvoja drukčijih političkih odnosa u arapskim zemljama. Bez obzira na to kako nazvali promjene, one označavaju važan trenutak preokreta u arapskim društvima, što je rezultiralo odbacivanjem autokracija i diktatura za dulje vrijeme.

Prosvjedi i zahtjevi za promjenama počeli su u Tunisu, a nastavili se u Egiptu, Libiji, Jemenu, Bahreinu, Siriji, Alžiru, Iraku, Jordanu, Kuvajtu, Maroku i Sudanu. U tim državama početni su prosvjedi prerasli u masovna okupljanja i pritiske na vladajuće strukture, što je rezultiralo sukobima režimskih snaga i prosvjednika, brojnim mrtvima i ranjenima, te padom diktatora u Tunisu, Egiptu i Libiji, a nakon duljega unutarnjeg sukoba i političkih igara između dugogodišnjeg predsjednika Ali Abdulaha Saleha i njegovih protivnika i u Jemenu.⁴ U ostalim državama vladajuće su strukture uspjele na različite načine – od upotrebe nasilja preko popuštanja i prihvaćanja nekih zahtjeva prosvjednika do velikih, najčešće nereálnih, obećanja – spriječiti radikalnije promjene. Manji su prosvjedi, koji nisu imali veći utjecaj na društvene i političke odnose, organizirani i u Libanonu, Mauritaniji, Saudijskoj Arabiji, Omanu, Džibutiju i Zapadnoj Sahari.⁵ Uspoređujući te slučajeve, broj 12 - prosinac 2012.

mogu se izdvojiti neke sličnosti, ali i prilične razlike. Sličnosti se uglavnom odnose na složenost svih društava u kojima su već dulje prisutni sukobi sekularista i islamskih radikala, pri čemu su sekularisti dominantni u vladajućim strukturama, a radikali se nalaze u opoziciji ili u zatvorima. U nekim je državama naglašen i tradicionalni sukob šijita i sunita, a u manjem broju zemalja u sukob su uključene i manjinske zajednice drugih vjeroispovijesti. Svakako je riječ o složenim društvima u kojima – osim kulturnih, vjerskih i drugih različitosti – postoje zajednički ekonomski problemi, velika nezaposlenost, nepotizam, korupcija i slične pojave koje su negativno djelovale na unutarnji razvoj i stabilnost. Slični su i diktatorski režimi koji se održavaju – ili su se održavali – uz masovnu upotrebu nasilja prema vlastitim građanima. Libanonski akademik Mohamad Ali-Moukaled (2011), objašnjavajući pojavu i održavanje diktatura u arapskim društvima, smatra da su one nastale kao izraz otpora modernizaciji, jer se u arapskom svijetu kapitalizam percipira negativno i uglavnom se interpretira kao sustav koji je pridonio iskorištavanju i ponižavanju nezapadnih naroda, te su stoga arapskim zemljama prihvatljiviji drugi modeli i ideologije kao što su socijalizam, nacionalizam i fundamentalizam. Sva ta tri modela isključiva su prema drugima, što je bila savršena osnova za nastanak vladajućih nedemokratskih ideologija. Brojne su razlike koje se mogu uočiti među državama zahvaćenih "buđenjem". Prvo, arapska društva razlikuju se prema stupnju unutarnjih, etničkih i vjerskih, složenosti. Drugo, razvoj političkih odnosa u nekim je državama stvorio više-manje stabilne diktature i autoritarne režime, dok je u drugima stalno korištena represija kako bi se spriječile bilo kakve promjene. Treće, vanjska savezništva s velikim silama omogućavala su održavanje represivnih režima koji su jamčili stabilnost regionalne arhitekture. Četvrto, razlikovali su se oblici, intenzitet i akteri prosvjeda protiv režima. Peto, u nekim je državama postojala artikularna oporba, a u drugima nije.

Za razliku od Tunisa, Egipta, Libije i Jemena u kojima je došlo do promjena na vrhu države i smjene vladajućih elita, stanje u Siriji jako se zakompliciralo i ušlo u fazu krvavih obračuna u kojima nijedna sukobljena strana nema dovoljno moći da porazi drugu stranu tako da ona više ne bi imala značajnu političku ulogu u budućnosti Sirije. Mnogi analitičari izbjegavaju predviđati razvoj događaja u toj državi. Jasno je da će se predsjednik Bašar al-Asad teško održati na vlasti, ali nije jasno tko će i kako upravljati promjenama nakon svega što se dogodilo. S obzirom na sve, čini se uputnim usporediti Siriju s Libijom i pokušavati izvesti neke zaključke i pouke iz toga.

Slučaj Libije

Muamer Gadafi na vlast je došao 1969. nakon vojnog udara što ga je izveo s manjom skupinom časnika i na vlasti je ostao sve do listopada 2011. Izgradio je zanimljivu kombinaciju vladanja⁶ u kojoj on nije imao nikakvu formalnu funkciju, ali je stvarna vlast pripadala njemu i njegovoj obitelji te nekolicini suradnika koji su zajedno s njim izveli vojni udar ili su se kasnije istaknuli kao lojalni suradnici. Libijsko društvo sastavljeno je od različitih plemena koja su bila uglavnom izolirana jedna od drugih zbog velikog teritorija i malog broja stanovnika. Gadafi

je uspio različitim "trgovinama" s glavnim plemenima pridobiti njihovu podršku koja je trajala sve do početka revolucije 2011. Različitim socijalnim programima uspio je dio bogatstva od nafte transferirati u poboljšanje životnih uvjeta, što mu je i osiguralo višegodišnju potporu većine stanovnika. Primjerice, uveo je obvezatno osnovno obrazovanje pa je u Libiji bilo pismeno čak 82 posto stanovnika, najviše u Africi, a velikim infrastrukturnim projektima uspio je stvoriti bolje životne uvjete nego u susjednim državama.

Početak "Arapskog proljeća" Gadafi je označio kao pobunu "žohara" koju treba uništiti svim sredstvima, što je kasnije i pokušao učiniti. Prosvjedi su počeli u Bengaziju, gradu koji je cijelo vrijeme vladavine Gadafija bio neka vrsta oporbenog središta i u kojemu se osjetilo djelovanje nesekularnih grupacija koje su bile veliki neprijatelji vladajućeg režima. Nakon početka prosvjeda, oporbene skupine okupile su se u zajedničko tijelo, Nacionalno tranzicijsko vijeće, koje je vrlo brzo priznato kao legitimni predstavnik pobunjeničkih snaga te su od početka imale izravnu komunikaciju s mnogim međunarodnim akterima u cilju što brže promjene režima. Njihove namjere vrlo su dobro prihvaćene na Zapadu jer su isticali kako žele izgraditi novu Libiju s demokratskim političkim poretom, otvorenom vanjskom politikom i ekonomijom koja će omogućavati vanjske investicije. Uz pomoć međunarodnih aktera ponudili su prekid nasilja i pregovore s režimskim snagama o promjenama koje bi dovele do novih političkih odnosa u Libiji, ali ih je Gadafi odbio i pokrenuo svoj sigurnosni aparat kako bi ugušio svaki oblik prosvjeda protiv njegova režima. To je dovelo do ubrzane "militarizacije" oporbenih struktura koje su se morale organizirati i pripremiti za oružanu borbu protiv mnogo jačeg protivnika. Osim ubrzane militarizacije, vrlo je brzo došlo i do teritorijalne podjele između režimskih i pobunjeničkih snaga, pri čemu su potonji postupno zauzimali gradove na istoku zemlje, dok je režim držao glavni grad i okolna mjesta. U prvih nekoliko tjedana od početka sukoba činilo se kako pobunjenici brzo napreduju, jer su postupno preuzimali kontrolu nad sve više gradova na istoku, te su se počeli kretati prema zapadu i Tripoliju. No pokazalo se da to nije bila posljedica velikih vojnih operacija i pobjeda

Za razliku od Gadafija koji nije imao značajnu unutarnju oporbu, Bašar al-Asad stalno je morao biti na oprezu i dobro paziti da se neki od "starih" igrača ne otme kontroli i počini političku štetu

pobunjenika nego da su gradovi preuzimani iznutra tako da je dio sigurnosnih snaga prelazio na stranu pobunjenika. Kad je režim poduzeo protuofenzivu, pobunjeničke snage zapale su u ozbiljne probleme jer se nisu mogle povezati na velikom teritoriju, a nisu bile ni dovoljno naoružane da se uspješno suprotstave nadmoćnijem neprijatelju.

Kada je postalo vidljivo da pobunjeničke snage nisu sposobne nastaviti otpor režimu, uključuje se UN prihvaćanjem rezolucije 1973 kojom je odobrena uspostava zone zabrane letenja, što je značilo presudnu podršku pobunjeničkim snagama.⁷ Osim toga, ta je rezolucija autorizirala upotrebu svih mjera za zaštitu civila kako bi se spriječili zločini protiv humanosti,⁸ čime se otvorila mogućnost izravnoga međunarodnog vojnog djelovanja na strani pobunjeničkih snaga. Jaka međunarodna podrška i uključivanje NATO-a na strani pobunjenika stvorili su jasnu crtu razdvajanja između režimske i pobunjeničke strane. Kao što je poznato, djelovanje NATO-a iz zraka, kao i konkretna vojna podrška u nekim operacijama, doveli su do značajne prednosti pobunjenika. Susjedne države također su se razmjerno brzo opredijelile za podršku pobunjenicima, što je bila posljedica prilično izolacionističke politike Gadafija i njegova neprimjerena ophođenja sa susjednim državniciima. Posebno valja naglasiti nepodijeljenu podršku koju su pobunjenici dobili od Arapske lige,⁹ a i izravno od pojedinih država kao što su Katar i Saudijska Arabija. Kao što je vidljivo, u libijskom slučaju razmjerno je brzo stvorena jasna razdjelnica između režimskih i pobunjeničkih snaga unutar države te međunarodna podrška pobunjeničkoj strani. Istina, i režim je dobivao podršku, ali od marginalnih država i državnika, što nije moglo utjecati na njegov opstanak. Na početku sukoba postojao je određeni broj država koje su bile spremne prihvatiti Gadafija i njegovu obitelj ako bi odlučio prepustiti vlast i napustiti državu, ali se nakon žestokih borbi i počinjenih zločina broj tih država znatno smanjio.

Slučaj Sirije

Prosvjedi u Siriji počeli su 26. siječnja 2011, tri tjedna prije nego u Libiji, i do sredine ožujka pretvorili su se u otvoreni sukob pobunjenika i režimskih snaga. Sirija je imala prilično iskustva sa sličnim oblicima javnih prosvjeda u prijašnjem razdoblju i svi su ugušeni nasilno. Postojanje izvanrednog stanja više desetljeća redovito je dovodilo do primjene nasilja prema onima koji su drukčije mislili i zahtijevali neke promjene, a zatvori su bili prepuni protivnika svih vrsta: od kulturnih djelatnika do političkih i socijalnih aktivista. Vladavinu Hafeza al-Asada, koja je trajala 29 godina, obilježili su nasilje i progon svake opozicije te učvršćivanje vlasti alavitske manjinske skupine i Arapske socijalističke stranke. Činilo se kako je veći dio stanovnika podnosio takvu vladavinu u zamjenu za sigurnost koja je postizana represijom prema nekim skupinama.

Nakon smrti predsjednika Hafeza al-Asada 2000. vlast preuzima njegov sin Bašar al-Asad koji najavljuje određene promjene u političkom sustavu kako bi se otvorio prostor nekim oblicima političkog pluralizma, kao i promjene u vanjskoj politici. No promjene su bile spore i ograničene. Zabranjivao je sve ono što je moglo na bilo koji način pomoći otvaranju Sirije prema svijetu – od interneta do putovanja političkim disidentima.¹⁰ Politička represija koju je uveo njegov otac, a on je nastavio primjenjivati istim tempom, s godinama je jačala otpor vladavini straha i nasilja, pa su se polako počele formirati političke skupine koje su potajno stvarale prijedloge političkih promjena. Nakon smrti Hafeza al-Asada te su političke skupine prihvatile njegova sina za nasljednika, smatrajući kako

je tada posebno važno bilo zadržati stabilnost režima, a da se u budućnosti može raditi na promjenama koje su nužne kako bi se počeli rješavati nagomilani ekonomski i socijalni problemi (Zisser, 2003). Novi je predsjednik podržao rasprave o političkim promjenama u Siriji, koje su neki zapadni analitičari odmah nazvali "Damaskanskim proljećem", a neki čak i "Bašarovim proljećem", aludirajući na mogućnost političke transformacije represivnoga i zatvorenog režima. Usljedile su i razmjerno široke rasprave među intelektualcima o političkim i ekonomskim promjenama. No "proljeće" nije dugo trajalo i sredinom 2001. Bašar al-Asad zaustavlja promjene, a one koji su sudjelovali u njihovu kreiranju naziva "agentima Zapada čiji je jedini cilj

Osim redovnih vojnih snaga, u sukobima na režimskoj strani sudjeluju i pripadnici posebnih postrojbi tajne policije koje koriste sva raspoloživa sredstava i metode borbe protiv pobunjenika, ali i protiv onih koji ih podržavaju ili se sumnja da ih podržavaju

ugroziti sirijsku stabilnost u službi neprijatelja države" (Zisser, 2003:19). Poznavatelji sirijskih prilika taj postupak pripisuju njegovoj slaboj kontroli vlasti i utjecaju koji su na tu vlast imali prijatelji i suradnici njegova oca koji su ostali na vrlo važnim položajima u političkoj, vojnoj i sigurnosnoj strukturi države. Novi predsjednik tako se susreo s jakom oporbom u vlastitim redovima koja nije bila sklona primjenama i ugrožavanju svoga položaja. Budući da je politička snaga njegovih protivnika bila prilično velika, postupno je micao ključne igrače iz razdoblja vladavine svoga oca i zamjenjivao ih mlađim ljudima koji su bili rodbinski vezani za njega. Tako je postupno stavljao vojni i sigurnosni aparat pod svoju kontrolu, što mu je omogućilo da poveća moć u partiji i vojsci.

Kad su počeli prosvjedi u Siriji, Bašar al-Asad najavio je određene promjene u političkom sustavu, a neke je i proveo dok su trajali otvoreni sukobi u nekim dijelovima zemlje.¹¹ Najavljene promjene uglavnom su i provedene, primjerice puštanje nekih političkih zatvorenika, ali se nije ozbiljnije zadiralo u strukturu režima. Režim je cijelo vrijeme mobilizirao građane zahtijevajući njihovu manifestnu podršku, a zauzvrat je obećavao promjene i sigurnost, čime je pridobio dio stanovnika, ali i vjerskih vođa koji su osuđivali nasilje smatrajući kako bi ono moglo dovesti manjinske vjerske i etničke zajednice u vrlo nezavidni položaj. Da bi ojačao svoju moć, Bašar al-Asad organizirao je u veljači 2012. referendum o ustavnim promjenama. Dok su padale granate po predgrađima Homsa, režim je tražio i dobio podršku građana za ustavne promjene kojima bi vladajuća stranka izgubila svoj položaj te bi se omogućili neki oblici političkog pluralizma.¹² No sve broj 12 - prosinac 2012.

najavljene i provedene promjene došle su prekasno i ne mogu utjecati na promjenu sadašnjeg stanja.

Za razliku od Gadafija koji nije imao značajnu unutarnju oporbu, posebno ne u vladajućim strukturama, Bašar al-Asad stalno je morao biti na oprezu i dobro paziti da se neki od "starih" igrača ne otme kontroli i počini političku štetu. Bez obzira na njegovu opreznost, 2005. "preživio" je jaki politički udarac kad je njegov zamjenik Abd al-Halim Kadam, inače veliki prijatelj njegova oca, dao intervju u kojemu je optužio Bašara al-Asada za ubojstvo libanonskog premijera Haririja, koje je potaknulo unutarnje sukobe u Libanonu, ali i okončalo devetnaestogodišnju prisutnost sirijskih snaga u Libanonu.¹³ Kadam je vrlo brzo smijenjen i izbačen iz vladajuće stranke, a to je Bašaru al-Asadu omogućilo da se obračuna sa starijim kadrovima koji su mu smetali da potpuno preuzme vlast (Zisser, 2006). Nije potpuno uspio u tome jer je unutarnja struktura političke vlasti u Siriji zahtijevala određene političke sposobnosti koje Bašar nije imao. Ipak, uspio je konsolidirati glavne poluge vlasti, vojsku i tajne službe, i nastavio je vladati pomoću represije i nasilja nad političkim protivnicima, neovisno o tome jesu li bili u vladajućim strukturama ili izvan njih.

Nakon početka pobune protiv režima, Bašar al-Asad upotrijebio je vojsku kako bi suzbio pobunu. To je izazvalo mnogobrojne civilne žrtve, jer su se pobunjenici uglavnom usredotočili na akcije u urbanim središtima koja su pogodnija za suvremeno gerilsko ratovanje. Režimske snage nisu previše vodile računa o tome uništava li njihovo djelovanje pobunjenike ili stanovnike onih dijelova gradova u kojima su se pojavili pobunjenici. Osim redovnih vojnih snaga, u sukobima na režimskoj strani sudjeluju i pripadnici posebnih postrojbi tajne policije koje koriste sva raspoloživa sredstava i metode borbe protiv pobunjenika, ali i protiv onih koji ih podržavaju ili se sumnja da ih podržavaju. Režimskim snagama pridružile su se skupine koje su došle iz drugih država,¹⁴ a koje se najviše pridružuju postrojbama tajne policije. To se posebno odnosi na pojedince i skupine koji dolaze iz Irana i Iraka, neki

Do početka studenog 2012. postojala su tri tijela koja su se predstavljala kao oporba režimu: Sirijsko nacionalno vijeće, Nacionalni koordinacijski odbor i Slobodna sirijska vojska

i pod krinkom hodočasnika. No posve je bjelodano kako se i na pobunjeničkoj strani nalazi sve više vanjskih ratnika, što dodatno komplicira stanje.¹⁵ Većina izvješća upozorava na to da "vanjski elementi" znatno radikaliziraju stanje u Siriji te da se ne bore samo za promjenu režima nego i za uspostavu dominacije ideoloških obrazaca utemeljenih na radikalnim interpretacijama islama.¹⁶

Ako se svemu tome doda i postojanje dvaju tijela koja istupaju kao predstavnici oporbe režimu, uočljivo je da nema jasne crte razdvajanja protivnika i podržavatelja vladajućeg režima u Siriji. Do početka studenog 2012. postojala su tri tijela koja su se predstavljala kao oporba režimu: Sirijsko nacionalno vijeće, Nacionalni koordinacijski odbor i Slobodna sirijska vojska. Sirijsko nacionalno vijeće osnovala je sirijska dijaspora i ono se zauzima za poduzimanje svih mjera za rušenje režima Bašara al-Asada, uključujući i vanjsku intervenciju. Nacionalni koordinacijski odbor, koji su osnovali domaći oporbeni političari, smatra da se još uvijek može pregovarati s predstavnicima vladajućeg režima, ali bez predsjednika, te da

U Libiji je postignut dogovor o uvođenju zone zabrane letenja i prihvaćena je rezolucija koja je omogućila vanjsku intervenciju, dok o angažmanu u Siriji nema konsenzusa u Vijeću sigurnosti, jer Rusija i Kina ne dopuštaju autorizaciju slične rezolucije koja bi otvorila vrata intervenciji Zapada i osigurala njegov presudan utjecaj na razvoj nakon sloma sadašnjeg režima

nakon prekida neprijateljstava mora početi nacionalni dijalog. Oni odbijaju i pomisao na vanjsku intervenciju, smatrajući kako imaju dovoljno snage da sami iznude promjene. Slobodna sirijska vojska bori se protiv snaga režima i nije pod političkom kontrolom nijedne oporbene skupine ili tijela. Upravo takav raspored snaga zabrinjava sve koji su nastojali ujediniti oporbu u borbi protiv režima, smatrajući da razjedinjena nema velikih izgleda da pobijedi. Stoga su poduzete brojne mjere da se oporba ujedini te je 9. studenog 2012. na sastanku u Kataru formirana Sirijska nacionalna inicijativa kao nov pokušaj postizanja jedinstva. U novom su tijelu predstavnici Sirijskoga nacionalnog vijeća manjina – imaju 22 od 60 mjesta – što ih je dovelo u podređen položaj u odnosu prema drugim skupinama te su neki članovi izrazili ozbiljno nezadovoljstvo. Pripadnicima Sirijskoga koordinacijskog odbora nije dopušteno sudjelovanje u novoj inicijativi zato što se zauzimaju za dijalog s vladajućim strukturama.¹⁷ Presudnu ulogu u uspjehu te nove inicijative imat će Slobodna sirijska vojska. Ako ona prihvati političkog vodstvo Sirijske nacionalne inicijative, bit će to značajan napredak u jačanju oporbe. Ako se to ne dogodi, vjerojatno će se nastaviti nasilje i sukobi još dugo vremena.¹⁸

Međunarodni akteri upleli su se u sukobe i u Libiji i u Siriji, ali se njihov angažman u tim dvjema zemljama ipak razlikuje. Ponajprije, u Libiji je postignut dogovor o uvođenju zone

zabrane letenja i prihvaćena je rezolucija koja je omogućila vanjsku intervenciju, dok o angažmanu u Siriji nema konsenzusa u Vijeću sigurnosti, jer Rusija i Kina ne dopuštaju autorizaciju slične rezolucije koja bi otvorila vrata intervenciji Zapada i osigurala njegov presudan utjecaj na razvoj nakon sloma sadašnjeg režima. Očito da dvije države, koje imaju pravo veta, zasad ne žele promijeniti mišljenje o tome. Drugi vanjski akteri, koji su isključivo vezani za protivnike sadašnjeg režima, pokrenuli su inicijative kojima bi se počelo mijenjati stanje u Siriji, kao što je osnivanje tijela koje bi imalo legitimnost da zastupa većinske oporbene interese i koordinira djelovanje sa Slobodnom sirijskom vojskom što bi omogućilo da ona ojača u odnosu prema režimskim snagama dostavljanjem novog oružja i municije. Ako te inicijative dovedu do slabljenja moći režima, možda će mišljenje promijeniti i oni koji se danas suprotstavljaju većem međunarodnoj posredovanju. Drugo, razlikuju se i stavovi susjednih država prema sirijskome i libijskom slučaju. Čini se kako je većina sirijskih susjeda vrlo zainteresirana za promjene u toj zemlji te na različite načine podupiru sve napore da se one i dogode. Turska je otvoreno stala na stranu proturežimskih snaga i nastoji im pomoći na više načina. Ima razloga za to i zbog velikog broja izbjeglica koje svakodnevno dolaze na njezine granice, kao i zbog činjenice da kurdske snage kontroliraju dio sirijskog teritorija uz granicu s Turskom. Eskalacija nasilja ne odgovara Turskoj, koja je uz granicu morala angažirati velik broj vojnika, pa je zainteresirana da se stanje što prije smiri. Jordan je također prihvatio velik broj izbjeglica i stao na stranu oporbe. I on je zainteresiran da se nasilje što prije zaustavi jer velik broj izbjeglica može poremetiti ionako vrlo krhku stabilnost te države. Libanon je već uvelike osjetio posljedice sirijskog sukoba jer se on prelio i na njegov teritorij kroz sukobe alavita i sunita u sjevernim dijelovima zemlje. Ako bi se sektaško nasilje nastavilo i proširilo i na susjedne krajeve, najviše bi mogao stradati upravo Libanon. U Iraku je zanimljivo stanje: vladajuće šijitske strukture razvile su dobre odnose s Al-Asadovim režimom, dok su oporbene strukture na strani pobunjenika. Pobjeda većinskih sunitskih oporbenih snaga sigurno bi uzrokovala i promjenu odnosa dviju država. Iran, koji nije susjedna država, jako je angažiran na strani sirijskog režima s kojim ima vrlo dobre odnose. Sirija je, naime, bila država koja je dobro surađivala s iranskim režimom koji je utjecao na radikalne skupine kojima je cilj borba protiv Izraela. Iran je tako "projicirao" svoju moć na područje od strateških interesa SAD-a. Ako se promijeni režim u Siriji, međunarodna moć Irana znatno bi se smanjila. Stoga ne čudi velika pomoć koju Iran pruža Siriji kako bi se održao vladajući režim. Pored regionalnih aktera, važnu ulogu u sirijskom slučaju imaju i velike sile. S jedne strane SAD nastoji pridobiti podršku za promjenu režima. Glavni su mu partneri neke sunitske države Arapsko-perzijskog zaljeva koje žele da se sruši režim kojim vlada alavitska manjina. No u vladajućim strukturama u Siriji ima i drugih etničkih skupina, pa i sunita, ali su oni mahom sekularno orijentirani, kao i cijeli režim. S druge su strane Rusija i Kina koje ne žele omogućiti SAD-u da "preuzme" Siriju kao Libiju. Rusija je posebno zainteresirana da zadrži svoj utjecaj u Siriji, koji se nužno ne vezuje za sadašnji režim. Ona će se vrlo vjerojatno aktivno uključiti u sve razgovore o budućnosti Sirije, što se nije dogodilo u slučaju Libije.

Zaključak

Zbog brojnih oporbenih aktera, režimskih snaga i njihovih pomagača izvana te složene etničke i vjerske strukture Sirije teško je identificirati one aktere koji bi mogli imati presudnu ulogu u budućem razvoju države. Za razliku Libije, pa i Tunisa, Egipta i Jemena, Sirija je znatno složeniji slučaj ako se u obzir uzmu trenutačne pozicije glavnih aktera. Nadalje, sukobi se uglavnom zbivaju gradovima, odnosno u pojedinim dijelovima gradova, što stvara uvjete za urbano ratovanje. Oblici nasilja koji se koriste najviše ugrožavaju civilno stanovništvo, a mnogo manje režimske i pobunjeničke snage. Stoga je vrlo teško ugroziti glavne poluge moći vladajućeg režima – vojsku i tajnu policiju. Čini se da su se režimske snage transformirale i da se sve više prilagođavaju gerilskim uvjetima ratovanja te su i njihove akcije sve uspješnije. Sadašnji raspored oporbenih snaga, njihova oprema i naoružanje, ne daju previše nade u skori završetak sukoba. Ako Slobodna sirijska vojska želi napraviti pomak u opremi i naoružanju, mora ispuniti neke uvjete međunarodnih aktera, što će vjerojatno i učiniti jer nema izbora.

Nakon gotovo dvije godine prosvjeda i otvorenih sukoba jedino se izvjesnim čini da u projekte o budućem razvoju Sirije neće biti uključen sadašnji predsjednik. Očekuje se povećani angažman vanjskih aktera koji podržavaju njegov odlazak s vlasti i drukčije političko uređenje nakon smirivanja sukoba. Jačanje oporbenih snaga jedna je od glavnih zadaća protivnika sadašnjeg režima, koji će se stoga posvetiti uspostavi ravnoteže između režimskih i oporbenih snaga. No nema jamstva da će to dovesti do smirivanja stanja i mirnih razgovora o budućnosti Sirije. Dvogodišnji sukob očito je stvorio prevelike razlike u pogledima glavnih aktera na budućnost zemlje, što bi moglo produžiti nasilje i sukobe. A nestabilna Sirija velika je prepreka stabilizaciji Bliskog istoka uopće.

Bilješke

- Više o tome u: Sørli i dr. (2005). Autori ističu kako se ne može govoriti o nekakvoj "bliskoistočnoj iznimci" koja bi utemeljila posebnu teoriju sukoba nego ih treba promatrati u sklopu klasičnih teorija građanskih ratova.
- Izraz "Arapsko proljeće" u SAD-u je nastao prisjećanjem na "Praško proljeće" u Čehoslovačkoj. Usporedbe "Arapskoga" s "Praškim" proljećem trebale su upozoriti na to da se događaju značajne promjene u arapskom svijetu u kojemu nisu bile česte "revolucionarne" zamisli o promjenama režima, pa je svaki događaj u tom dijelu svijeta koji se vodio iole politički artikuliranom idejom o promjeni režima dobivao u zapadnim medijima značajnu pozornost.
- Promjene su pokrenuli prosvjedi 18. prosinca 2010. u Tunisu koji su rezultirali odstupanjem dugogodišnjeg predsjednika Ben Alija u siječnju 2011.
- Dvojbni su uspjesi prosvjeda u Jemenu jer je dotadašnji predsjednik Saleh popustio pod unutarnjim i vanjskim pritiscima i prepustio vlast svome zamjeniku, današnjem predsjedniku Abd al-Rab Mansuru al-Hadiju, koji je izašao na izbore 21. veljače 2012. i pobijedio s 99,8 posto glasova. Na izborima je bio jedini kandidat kojega su podržale vladajuće strukture, ali i glavna opozicijska skupina stranaka. Neke političke skupine sa sjevera i juga zemlje bile su protiv takva načina rješavanja krize, smatrajući kako se time neće ništa značajnije promijeniti, to jest neće se riješiti glavni ekonomski i politički problemi u državi.
- Promjene su se dogodile i u Maliju koji je, na neki način, postao izravna žrtva unutarnjeg sukoba u Libiji. Protjerane progadafijevske snage iz Libije (Tuarezi) uspjele su, uz pomoć lokalnih proturežimskih snaga u Maliju, staviti pod kontrolu velik dio teritorija, što je izazvalo vojni udar u glavnom gradu, jer je dio vojnih snaga smatrao kako vladajuća politička elita ne čini ništa da spriječi pobunjenike u osvajanju većeg dijela državnog teritorija. Pobunjenici su 6. travnja 2012. proglasili novu državu Azavad i otcjepljenje od Malija.
- Vlast se dijelila na revolucionarnu i državnu. Na vrhu revolucionarne vlasti bio je Vođa revolucije (Gadafi), a činili su je još revolucionarni odbori i Revolucionarno zapovjedno vijeće u kojemu su se nalazili svi glavni revolucionari. Državna vlast konstituirala se na temelju redovitih četverogodišnjih nekompetitivnih izbora na lokalnoj i državnoj razini jer je bilo zabranjeno političko organiziranje.
- Resolution 1973, Security Council 6498th Meeting, 17. ožujka 2011. (<http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10200.doc.htm#Resolution>)
- Rezolucija je prihvaćena 17. ožujka 2011. s dest glasova za i pet suzdržanih (Indija, Kina, Njemačka, Rusija i Brazil).
- Arab League backs Libya no-fly zone. BBC News, 12. ožujka 2011. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12723554>. No nakon što je NATO počeo primjenjivati Rezoluciju 1973 u prilično proširenoj interpretaciji, reagirali su predstavnici Arapske lige naglašavajući kako djelovanje međunarodne zajednice odudara od teksta rezolucije te su zatražili konzultacije, ali nisu promijenili svoj stav o podršci vanjskoj intervenciji. Istodobno su reagirale i države koje su bile suzdržane u glasovanju, poput Rusije i Kine, koje su upozorile na to da je takva upotreba sile neprimjerena i diskriminirajuća te da nije u skladu s rezolucijom.
- Banning travel. *The Economist*, 30. rujna 2010.
- Syria unrest: Government pledges political reforms. *BBC News*, 25. ožujka 2011. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12853634>
- Syria approves new constitution amid bloodshed. Reuters, 27. veljače 2012. (<http://www.reuters.com/article/2012/02/27/us-syria-idUSL5E8DB0BH20120227>)
- U Bejrutu je 14. veljače 2005. izvršen atentat na bivšega libanonskog premijera Rafika al-Haririja, koji je bio premijer u dva navrata: od 1992. do 1998. i od 2000. do 2004. kada je dao ostavku. Zaslužan je za ekonomski oporavak Libanona i njegovu političku stabilnost koja se teško ostvarivala nakon građanskog rata. Bio je protivnik sirijske okupacije Libanona i tražio je povlačenje sirijske vojske iz Libanona, čime je stekao moćnog neprijatelja koji je, prema mnogim izvorima, na kraju organizirao njegovo ubojstvo.
- Elite Iranian unit's commander says his forces are in Syria. *The Washington Post*, 17. rujna 2012.
- UN panel: Foreigners making Syrian rebels radical. Associated Press, 17. rujna 2012. <http://news.yahoo.com/un-panel>

- foreigners-making-syrian-rebels-radical-103754352.html
- 16 Vođa al-Qaede pozvao muslimane na otmice zapadnjaka i priključivanje pobuni u Siriji. Advance.hr, 28. listopada 2012. <http://www.advance.hr/vijesti/voda-al-qaede-pozvao-muslimane-na-otmice-zapadnjaka-i-prikljucivanje-pobuni-u-siriji/>
- 17 Guide to the Syrian Oposition. BBC News, 9. studenoga 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15798218>
- 18 SAD i njegovi saveznici u arapskom svijetu uložili su velike napore u projekt Sirijske nacionalne inicijative kojoj bi se trebala pridružiti i Slobodna sirijska vojska. Čini se kako bi ona mogla pristati na suradnju s tim novim tijelom jer bi to značilo konačno objedinjavanje napora za naoružavanje Slobodne sirijske vojske koja ima velikih problema s opskrbom oružjem i municijom. Kao što je poznato, donatori su bili vrlo nezadovoljni time što nisu znali u čijim bi rukama mogli završiti poslano oružje i municija. Novo tijelo, u koordinaciji sa Slobodnom sirijskom vojskom, trebalo bi omogućiti redovitu opskrbu snaga koje kontrolira jedinstveno zapovjedništvo, odnosno koje su pod pokroviteljstvom Sirijske nacionalne inicijative.

Literatura

- Ali-Moukaled, M. (2011). The Arab Spring is Their Revolution Two Centuries after the Enlightenment. *Al Hayat*, 7. kolovoza 2011.
- Bhardwaj, M. (2012). Development of Conflict in Arab Spring Libya and Syria: From Revolution to Civil War. *The Washington University International Review*. (1) 1: 76-97.
- Chalala E. (2012). The Arab Spring – The Original Arab Revolution? *Al Jadid Magazine*. (16) 63.
- Sørli, M. I dr. (2005). Why Is There So Much Conflict in the Middle East? *Journal of Conflict Resolution*. (49) 1:141-165.
- Zisser, E. (2006). Bashar al-Assad's Gamble. *Middle East Quarterly*. Fall, str. 61-66.
- Zisser, E. (2003). Does Bashar al-Assad Rule Syria? *Middle East Quarterly*. Winter, str. 15-23. ■